

До спеціалізованої вченої ради Д 64.051.28
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

ВІДГУК

**офіційного опонента – кандидата юридичних наук, доцента
ЛІСНІЧОЇ Тетяни Володимирівни
на дисертацію ЛЕСЬКА ЮРІЯ ВАЛЕРІЙОВИЧА на тему:
«ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ,
ЗАВДАНОЇ ВНАСЛІДОК ВЗАЄМОДІЇ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
зі спеціальності 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне
право; міжнародне приватне право**

Науково-технічний прогрес обумовлює зростання забезпеченості населення засобами, що покращують якість життя, до яких, зокрема, можна віднести також і транспортні засоби. У цьому відношенні Україна наближається до гірших показників Європейських країн. Проте, економічна криза та спад виробництва негативним чином відбилися на віці українського автопарку. Дані обставини відповідним чином відбиваються на загальній ситуації на дорогах України та технічному стані транспортних засобів.

Утім, прагнення України посісти гідне місце у світовому співтоваристві зимає приведення існуючих наукових та законодавчих положень щодо регулювання відшкодування шкоди, завданої транспортними засобами, в тому числі, унаслідок їхньої взаємодії у відповідність до сучасних світових реалій та врахування специфіки даних відносин.

Відповідно до ч. 2 ст. 11 ЦК України, до підстав виникнення цивільних прав та обов'язків, зокрема, відноситься завдання майнової (матеріальної) та моральної шкоди іншій особі, а ст. ст. 1187, 1188 ЦК України визначають особливості відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки.

Таким чином, специфіка даної роботи полягає у необхідності визначення особливостей відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки у вигляді транспортного засобу, порівняно із іншими видами таких джерел. Такий підхід обумовлений особливостями даного виду джерел підвищеної небезпеки (а відповідно, необхідно визначити, в чому саме полягає така специфіка), складною внутрішньою будовою, що обумовлює специфічні умови експлуатації та вимоги до особи, що може її здійснювати.

Сучасний стан наукової розробленості питань, що стосуються відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки в цілому, і транспортним засобом, як одним із видів джерел підвищеної небезпеки,

характеризується недостатнім рівнем наукової розробленості даного питання, та суперечливою правозастосовною практикою.

Незважаючи на те, що правозастосовна практика досить активно використовує питання застосування відповідальності за шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки, на сьогодні не вистачає системних наукових досліджень, які б дозволили визначити загальнотеоретичні та прикладні особливості відшкодування шкоди, завданої таким видом джерел підвищеної небезпеки, як транспортний засіб.

Питанням відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, неодноразово приділялась увага як за радянських часів, так і в правових дослідженнях цивілістів сучасності.

Зокрема, питанням відповідальності за шкоду в цілому та шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки, приділяли увагу Б.С. Антимонов, А.М. Белякова, Д.В. Боброва, О.Л. Жуковська, А.І. Загорулько, О.С. Іоффе, О.А. Красавчиков, Р.А. Майданик, О.О. Отрадна, Г.Л. Пендяга, С.Н. Приступа, С.Д. Русу (Гринько), Р.О. Стефанчук, В.А. Тархов, К.А. Флейшиц, Є.О. Харитонов, Я.М. Шевченко, К.Б. Ярошенко та інші науковці. Проте, на сьогодні все ще лишається ряд питань, що потребують окремого, більш ретельного вивчення.

Вищезазначене обумовлює актуальність теми дисертаційного дослідження Леська Юрія Валерійовича за темою «Відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії транспортних засобів».

Комплексне опрацювання та системний аналіз наукових джерел і правових норм в їх генезисному та порівняльно-правовому аспектах, дали можливість дисертанту сформулювати власні наукові положення, висновки та рекомендації, які відзначаються достовірністю.

Наукові положення, які містить дисертаційне дослідження, мають науково-теоретичне значення і практичну спрямованість. Це стосується спроби визначення специфіки та особливостей транспортного засобу порівняно з іншими джерелами підвищеної небезпеки, визначення особливих ознак зобов'язань із відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії транспортних засобів; визначення суб'єктів відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії транспортних засобів тощо.

За результатами проведеної наукової роботи запропоновано низку нових і практично-прикладних положень, а також пропозицій щодо удосконалення цивільного законодавства.

Структура і зміст дисертації Леська Ю.В. на тему: «Відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії транспортних засобів» відповідають її назві та вимогам, встановленим для такого виду робіт і профілю спеціальності 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Наукова робота написана доступною, науково місткою мовою і оформлена відповідно до встановлених вимог.

Зміст роботи повністю відповідає меті та завданням дослідження, що дозволяє послідовно та системно розглянути комплекс питань, які

стосуються визначення особливостей відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії транспортних засобів.

Теоретичну базу дослідження склала значна кількість праць радянських, вітчизняних цивілістів, та представників цивілістичної науки інших країн, а також положення чинного вітчизняного законодавства та законодавства інших країн.

Емпіричну базу дослідження становлять матеріали опублікованої судової практики.

Задачі, які були поставлені автором перед початком роботи над дисертаційним дослідженням в цілому можна вважати виконаними, чому сприяло комплексне використання різноманітних методів наукового дослідження.

Автореферат дисертаційного дослідження містить основні положення, висновки і пропозиції (рекомендації), сформульовані у дисертації. Також основні положення, що виносяться на захист, переважно, знайшли свій виклад у публікаціях з теми дисертації і так само відображають актуальність обраної теми дослідження, належний ступінь обґрунтованості сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і пропозицій.

Практичне значення отриманих результатів роботи виявляється в тому, що вони можуть бути використані для подальших наукових досліджень проблем цивільного та інших суміжних галузей права, а також теорії права. Запропоновані автором пропозиції щодо уточнення деяких положень актів цивільного законодавства України можуть використовуватися у законодавчій та правозастосовній діяльності.

За темою дисертації та відповідно до її змісту опубліковано п'ять статей у фахових наукових виданнях, з яких одна – у науковому виданні іншої держави; одна глава в колективній монографії; тези трьох виступів та доповідей на міжнародних наукових і науково-практичних конференціях.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження наукових оцінок, пропозицій, рекомендацій, теоретичних узагальнень, висновків, що складають основний зміст дисертаційної роботи Леська Ю.В. значною мірою зумовлена актуальністю дослідження та обраним напрямком. У роботі за допомогою обраних дисертантом методів дисертаційного дослідження розкрито ознаки «джерела підвищеної небезпеки» (далі – ДПН), «транспортного засобу» (далі - ТЗ), сформульоване поняття ТЗ, охарактеризовано теорії, концепції, наукові положення щодо ДПН, виокремлено види ТЗ, суб'єктів відшкодування, страхових зобов'язань, тощо.

Зокрема, цікавим та таким, що заслуговує на увагу є поділ ТЗ на ТЗ-ДПН (транспортні засоби – джерела підвищеної небезпеки) та ЗТЗ (загальні ТЗ), на підставі якого в подальшому було сформульоване положення п. 4 новизни дисертаційного дослідження щодо поділу зобов'язань із відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії ТЗ, залежно від виду ТЗ на зобов'язання із відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії: а) звичайних ТЗ; б) звичайних ТЗ і ТЗ-ДПН; в) ТЗ-ДПН;

4

Що стосується власне поділу ТЗ на види залежно від ступеня «потенційної небезпеки», то автором запропонований поділ ТЗ на такі, які «можуть бути ДПН» (користуючись підходом автора до визначення за позиції теорії об'єкта) та т.зв. «звичайні ТЗ», які ДПН не є. Як критерій для відмежування ЗТЗ від ТЗ-ДПН автор пропонує визначати: не підлягають державній реєстрації та обліку; для керування ними не потрібно спеціального дозволу; особи, які ними керують, прирівнюються до пішоходів. Крім того, такі ТЗ не є ДПН, оскільки не створюються підвищену небезпеку завдання шкоди (не відповідають вимогам ч. 1 ст. 1187 ЦК України).

В цьому аспекті також цікавим видається п. 2 новизни дисертаційного дослідження щодо віднесення до транспортних засобів (загальних), крім традиційних, таких відносно нових засобів пересування у просторі, як гіроскутер, ховерборд, моноколесо (електричний самокат), сегвей, електроскутер, трициклопод та інші подібні електричні пристрої. У зв'язку із цим автор пропонує внести відповідні зміни до чинного законодавства (Правил дорожнього руху) щодо віднесення даних засобів пересування у просторі до ТЗ та встановлення відповідного правового режиму їх використання (поширення на такі засоби пересування у просторі вимог до велосипедистів).

Під час роботи над дисертаційним дослідженням автором також була висунута слушна пропозиція щодо звільнення від обов'язку відшкодувати шкоду володільця ТЗ-ДПН, який допустив недбалість стосовно його схоронності, що призвела до неправомірного заволодіння ним іншою особою, внаслідок діяльності якої було завдано шкоди (п. 5 новизни дисертаційного дослідження), адже підхід, що на сьогодні має місце у законодавстві видається таким, що певною мірою виправдовує особу, яка протиправно заволоділа майном, і внаслідок чого було завдано шкоди. Адже, зважаємо, що жодні дії (або бездіяльність) власника по відношенню до свого майна не можуть слугувати виправданням неправомірним діям іншої особи по відношенню до такого майна.

В основу дисертації покладене чинне на момент проведення дослідження цивільне законодавство України. Висновки та пропозиції дисертанта підтверджуються фактичним застосуванням правових норм на практиці, критичним аналізом чинного українського цивільного законодавства, висловлених у юридичній літературі вченими суджень з тих чи інших аспектів досліджуваної тематики. Це дає підстави стверджувати про належний рівень обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхню цілковиту достовірність.

Виходячи зі змісту дисертації та автореферату, можна констатувати, що поставлена до виконання мета дослідження успішно досягнута.

Позитивно оцінюючи актуальність проведеного дисертантом дослідження, наукову новизну, обґрунтованість і достовірність, високий теоретичний рівень і практичну значущість його результатів, слід висловити

певні зауваження щодо окремих положень роботи, які мають дискусійний або спірний характер.

1. Як можна зрозуміти з основного змісту роботи, однією зі специфічних особливостей зобов'язань із відшкодування шкоди, завданої в наслідок взаємодії ТЗ є те, що безпосередньо ТЗ поділяються на такі, що відносяться до ДПН, та такі, які до ДПН не відносяться (т.зв. автором «звичайні ТЗ»).

Внаслідок такого розмежування виникає поділ зобов'язань із відшкодування шкоди, завданої ТЗ, на таку, що відшкодовується в порядку, передбаченому для випадків відшкодування шкоди, завданої ДПН, а також в загальному порядку.

В той же час, у роботі простежується певна неоднорідність підходів до розуміння поняття ДПН.

Так, з огляду на зміст роботи, виглядає не до кінця зрозумілим положення наукової новизни про те, що **ТЗ є ДПН** тоді, коли має такі ознаки:

- є об'єктом матеріального світу;
- наділений шкідливими властивостями;
- перебуває у володінні (фактичному та юридичному);
- використовується в діяльності фізичних та юридичних осіб;**
- характеризується неможливістю повного контролю з боку людини за проявом шкідливих властивостей матеріальних об'єктів;
- визначається підвищеною ймовірністю завдання шкоди;
- відрізняється можливістю завдання шкоди випадково.

Таким чином, визначаючи ознаки ТЗ як ДПН, автор спирається на «теорію об'єкта» у визначенні ДПН. Слід зауважити, що законодавець у визначенні поняття ДПН виходить з «теорії діяльності», яка виходить з того, що сам по собі об'єкт, з яким така діяльність є пов'язаною, не може бути джерелом підвищеної небезпеки, а свої, так би мовити, «підвищено небезпечні характеристики» даний предмет виявляє виключно як наслідок **діяльності** осіб, які його використовують, зберігають, або утримують.

Власне кажучи, саме на важливість такої ознаки, як **діяльність** особи, пов'язана з ТЗ, вказує і сам автор дисертаційного дослідження вже у наступному пункті наукової новизни, зокрема, зазначаючи, що *«дістало подальшого розвитку обґрунтування положення про те, що обов'язковою умовою виникнення зобов'язань із відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії ТЗ, є діяльність особи, пов'язана із ТЗ. Це зумовлено такими обставинами: по-перше, ТЗ породжують завдання шкоди при їх використанні у діяльності людини; по-друге, ТЗ повинні перебувати у русі; по-третє, шкода завдається внаслідок взаємодії ТЗ, тобто за наявності сукупності взаємопов'язаних між собою дій кількох ТЗ, що спричинили настання юридично значимих наслідків»*.

Таким чином, вбачається, що автор певною мірою сам собі суперечить, визначаючи, з одного боку, як **ДПН** власне **ТЗ**, і, в той же час, вказуючи, що підставою виникнення зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії ТЗ, може бути виключно **діяльність** особи, пов'язана із ТЗ, ставлячи на

перше місце у даному визначенні саме **діяльність**, як вирішальну підставу виникнення недоговірних зобов'язань з відшкодування завданої шкоди, а не самотійний ТЗ, як ДПН.

Крім того, видається, що так званої «теорії діяльності» у визначенні ДПН автор дотримується і визначаючи як ДПН саме **діяльність** осіб, пов'язаної із безпілотними автомобілями та безпілотними повітряними суднами, обов'язок відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії яких, покладається на володільця такого ТЗ.

2. Тема дисертаційного дослідження була визначена автором як «Відшкодування шкоди, завданої внаслідок **взаємодії** транспортних засобів». Крім того, неодноразово у тексті роботи можна зустріти обґрунтування актуальності дисертаційного дослідження саме посиленням на **взаємодію** ТЗ, а також вказівки саме на взаємодію ТЗ, як причину завдання шкоди, завданої транспортними засобами. В той же час, в самому тексті роботи ми, на жаль, не знаходимо дослідження та аналізу того, що саме слід розуміти під «взаємодією» ТЗ, а також обґрунтування того, чому саме **взаємодія** була обрана як додаткова обставина підстав відшкодування шкоди, завданої ТЗ-ДПН та ЗТЗ, а не завдання шкоди транспортним засобом як таким, поза взаємодією з іншим. Вбачається, що відсутність такого аналізу не дає у повній мірі усвідомити специфіку правовідносин, які стали предметом дослідження та визначити їхні особливості.

3. Звертаючись до висловленої вище позитивної оцінки поділу дисертантом ТЗ на види залежно від ступеня небезпеки (такі, які можуть бути віднесені до ДПН та «звичайні транспортні засоби»), хотілося б зауважити, що такий критерій поділу ТЗ на ЗТЗ та ТЗ-ДПН, як «ознака ймовірності створення підвищеної небезпеки завдання шкоди» (с. 47 дисертаційного дослідження), на нашу думку, не є достатнім та потребує додаткового обговорення, оскільки є оціночним і залежатиме від конкретних обставин завдання шкоди (кому, і яка саме шкода була завдана). Адже, не можна порівнювати шкоду, завдану, наприклад, 3-річній дитині внаслідок зіткнення із ТЗ, який автором віднесений до «загальних» та дорослій людині.

В цілому, підсумовуючи, слід зазначити, що висловлені зауваження є дискусійними, або мають неістотний характер, і не впливають на загальну високу позитивну оцінку роботи, її науковість та практичну значущість.

Мова дисертації є науково місткою, зрозумілою, відповідає вимогам сучасної української літературної мови.

Дисертація не містить невинувачених повторів, дублювань; викладення матеріалу є послідовним та логічним.

Дисертант Лесько Юрій Валерійович володіє достатніми теоретичними знаннями та предметом дослідження, вміє аналізувати і критично оцінювати

7

емпіричний матеріал, довів здібність до самостійної роботи на відповідному науково-теоретичному та методологічному рівнях.

Враховуючи викладене, можна зробити висновок про те, що подане до захисту дисертаційне дослідження за темою «Відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії транспортних засобів» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право, відповідає вимогам, встановленим Порядком присудження наукових ступенів, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а його автор – Лесько Юрій Валерійович - заслуговує на присудження йому спеціалізованою вченою радою наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Офіційний опонент —

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Лісніча Т.В.

Лісна Т.В.
Лісна Т.В.
Лісна Т.В.

